

Claes Grundsten

JORDENS BERG

NATURHISTORISKA RIKSMUSEET

"...besatt av landskap med kuperad topografi"

BERG ÄR MYTISK och symbolisk natur. I alla tider har människor haft ett känsloladdat förhållande till bergslandskap. Längre betraktades de som skrämmande och farliga, men under 1800-talets romantiska era blev bergen dyrkade som en plats för tillvarons sublimes värden. Uppe bland topparna finns en skönhet som är så mäktig att den inte kan beskrivas av människan.

Jordens högsta och mest dramatiska landformer väcker starka känslor av närmast andligt slag. Vi minns ögonblicken när ljuset spelar över isiga klippväggar, och dimmans dans över bergskammen, eller den gyllene glansen från en topp i skymningen. Det är oförglömliga stunder.

SUCCESSIVT HAR VÅR dragning till bergen vuxit. Nu tillskriver vi bergslandskapen en oskattbar betydelse, inte minst som de sista reserverna av orörd natur på jorden. Hit söker vi oss för att uppleva vildmark och äventyr, långt från tätorternas och kulturlandskapens människoskapade miljöer. Men upplevelsen av snöhöljda fjäll och branta klippor är mycket personlig.

I BERGEN SER jag en inspirerande miljö för naturstudier och äventyr, livsfilosofiska betraktelser och njutbar skönhet – och för fotografin. Bergslandskapen har blivit det viktigaste motivområdet i min verksamhet som fotograf. Eftersom jag växte upp i Mellansverige som inte är någon direkt bergig miljö, kan min passion verka gåtfull. Men redan i tonåren började jag fjällvandrade och fotografera i Lappland, och sedan dess har bergslandskapen haft en central plats i mitt liv.

JAG ÄR BESATT av landskap med kuperad topografi, och vill skildra fascinationen i bild och text. Vart jag än reser i världen är det bergiga områden som lockar mig mest. Som bergsbestigare drogs jag i början mest till vassa och nedisade alpkedjor, men som fotograf har jag lärt mig uppskatta alla slags bergslandskap. Klippor är fascinerande motiv. Med

”...bergen är början och slutet på alla naturliga landskap”

sina dalgångar och kammar pockar bergen på ens lust att utforska, en av våra mest ursprungliga drivkrafter. Det finns något bakom passen, inne i massivens innersta inre som man vill se, något som rör vid ens väsen som människa. Ljuset hägrar, och färgerna och formerna stimulerar fantasin. Bergen kan också få oss att inse de rätta proportionerna mellan människan och naturen. På fjället är man liten, och bergsmassiven är skapelser som människans exploateringsförmåga inte kan förstöra annat än i liten skala. Det känns viktigt i vår tid.

KONSTKRITIKERN JOHN RUSKIN skrev en gång på 1800-talet, att ”bergen är början och slutet på alla naturliga landskap”, en tänkvärd reflektion även i det geologiska perspektivet. Nytt land föds som berg. Det vittrar långsamt ned till grus som förs till havet, som långt senare bygger upp nya berg. Jordens geologiska cykler är berusande ogripbara. Det rör sig om så långa tider att ingen kan förstå betydelsen. Bergslandskapen är tidlösa med våra mått mätt. Under 1800-talet började geologerna fundera över hur dessa eviga scenerier uppstått, och vetenskapsmännen kom svaret på spåren, men det dröjde till 1970-talet innan man upptäckte att kontinenterna rör sig genom plattetektonik. Det revolutionerade geologin. Plattetektoniken förklarar hur det hela egentligen går till. Vi vet nu att de stora veckbergskedjorna består av havsbotten som kontinenterna genom sin rörelse skjutit i höjden. Vi vet också att jordbävningar kan pressa upp marken i form av förkastningar, att det finns vulkaner där magma från jordens inre sprutar ut och formar explosiva berg, och att det finns andra berg som har skulpterats fram genom vittring och erosion där terrängen tidigare var platt.

UNDER MINA FÖRSTA studieår läste jag geologi och hade tänkt mig en bana som geolog. Tidsandan på 1970-talet ledde senare in mig på biologi och naturvård med inriktning mot svenska fjällen, men det var fotografien

”Landskapet är den svåraste testen för en fotograf.”

som var min stora dröm. Sedan 1993 är jag fotograf på heltid med bergen i fokus. Bergsfotografin som företeelse är lika gammal som fotografien. 1839 lanserade fransmannen Daguerre sin metod att avbilda verkligheten med hjälp av kopparplåtar överdragna med silverjodid. Daguerrotypin var dock i praktiken omöjlig att använda i fält. När våtplåtsmetoden såg dagens ljus förbättrades möjligheterna att fotografera utomhus, och kring 1870 började den mer hanterliga torrplåtsmetoden komma till användning. Därmed ökade möjligheterna att fotografera i naturen, och bergen var de första naturfotografernas favoritmotiv. Vid mitten av 1800-talet blev Carleton E. Watkins berömd i både USA och Europa när hans fotografier från Yosemite fick stor spridning och inspirerade till fridlysning av denna storslagna dalgång i Kalifornien. Även bilder av William Henry Jackson blev viktiga för naturvården. Han fotograferade trakten kring Yellowstone som 1872 avsattes till världens första nationalpark av kongressen i Washington, som bara hade sett området på Jackson´s bilder!

LÅNGT SENARE SKREV den amerikanske författaren Wallace Stegner: ”Landskapet är den svåraste testen för en fotograf”. Man måste fånga den flyktiga kombinationen av mark, himmel och moln, fotografen kan inte positionera dem. Under fotografins relativt korta historia har flera bergsfotografer blivit internationellt erkända som några av konstarens främsta utövare. Hit hör namn som Ansel Adams, Vittorio de Sella, Bradford Washburn och Yoshikazu Shirakawa. I svenska fjällen blev en kvinna den första pionjären. Det var Lotten von Düben som fotograferade sameporträtt och även tog en del landskapsbilder i norra Lappland under 1880-talet. Den mest kände av de tidiga fjällfotograferna är Borg Mesch, Kirunafjällens främste skildrare. Han använde en stor kamera i trä med negativ i formatet 24 x 30 cm. Flera Mesch-bilder är klassiska mästerverk och publiceras än i dag. Vid samma tid, från sekelskiftet och framåt, hade även Jokkmokksfjällen sin fotograf i Ludvig Wästfelt. Och i Jämtland fanns sammen Nils Thomasson

”Berg, varför är ni så vackra? Jag kan inte älska er”

från Åre. Alla dessa tre fjällfotografier dokumenterade en epok fylld av nationalromantik och ökat intresse för fjällen. Landet var oupptäckt och deras landskapsvyer väckte stor uppmärksamhet.

BERGSLANDSKAPEN RUNTOM I världen fotograferas nu om och om igen. Snart finns ingen vrå kvar på jorden, som inte har avbildats med en kamera. Utvecklingen mot allt mindre kameror och digital teknik har underlättat dokumentationen. Min verksamhet består av både en dokumentär och en artistisk sida. Jag fascineras av bergen som vetenskapligt intressanta företeelser, men framför allt för deras estetiska kvaliteter. Landformer som berg är ett outtömligt förråd av mönster, former och färger.

”BERG, VARFÖR ÄR ni så vackra? Jag kan inte älska er”. Den romantiske poeten Lord Byron var uppgiven, och man kan förstå honom. Bergens skönhet känns ibland opersonlig genom sin monumentala prakt. Kanske är det förklaringen till varför dagens bildkonstnärer ofta undviker de stora scenerierna som motivområde. Men berg är som fåglar, de har sin egen identitet. Jag försöker se det originella bakom det storslagna, en hållning som jag kallar saklighetens poesi. Min plattform är den mest ursprungliga formen av dokumentär fotografi, det vill säga finkänslig ljussättning, balanserad komposition och god skärpa. Jag vill försöka få bergen att stiga fram och presentera sig i bilderna. Men tekniskt och artistiskt handlag räcker inte, receptet för lyckade bergsfotografier är framför allt att man tar sig till rätt plats vid rätt tidpunkt och lär sig vänta in ”den flyktiga kombinationen av mark, himmel och moln”.

JAG HAR INGET behov av att pröva nya fotografiska bildmanér. Jag vill förvalta traditionen från fopotionjärerna, och det med hjälp av den nya digitala tekniken. Bergen kräver vår respekt.

Wadi Rum / Jordanien 2007

Sandstensmassiven överraskar med sin komplexa topografi och mäktiga framtoning trots en måttlig höjd, uppåt 700 meter över öknen. Innan vi lägger oss att sova direkt på sanden, fotograferar jag i det låga kvällslyuset som modellerar bergen. Samtidigt kör en jeep över öknen nedanför, och ger en skala i bilden.

Mount Everest / Nepal 1998

Världens högsta berg utstrålar en oerhörd pondus när man ser det från Kala Pattar, där bilden har fotograferats. Bergets gloria bildas av jetströmmens hårda vind som kondenserar luften och piskar upp snön. Jag tilltalas av skillnaden mellan Everests trubbiga och mörka klippor till vänster, och de ljusa vassa

snöfälten på berget Nuptse till höger. Topparna förenas av den symmetriska sadeln mellan dem, men perspektivet förrycker storleksförhållandet. Everest är tusen meter högre än Nuptse.

Reykjafjöll/ Island 2002

Naturen på Island har ibland formats till ett konstgalleri, med djärva färger och skulpturala terrängformer. Den geologiska uppbyggnaden betyder mycket för fotografien, men också klimatet på ön, med dess intensiva väderväxlingar. När jag fotograferar en miljö vill jag skildra dess rytm och puls, helst i samklang med ljuset och vädret. Island är ett av mina favoritområden.

Gunung Kinabalu / Borneo 1995

Höga och ensamstående bergstoppar kan tjänstgöra som väldiga utsiktstorn högt i himlen. Kinabalu hör till den kategorin av berg, och bjuder på hissande vyer 4000 meter ned mot det Syd kinesiska havet. Lika fascinerande är bergets suggestiva klippformationer och kala hållmarker. Detta är en unik och avskärmad värld.

Stetind / Norge 1993

Utställningens bilder har fotograferats under en lång tidsperiod och med olika kameror. Ett par panoramakameror av märkena Linhof och Art har använts. De stora förstoringarna baseras på skannade diapostiv av filmen Fujichrome Velvia i formaten 6x12, 6x9 och 6x7 cm. Två av panoramorna har fotograferats med en digital kamera (Canon EOS 1 Ds Mark II) varefter flera bildfiler sytts ihop. De mindre bilderna har gjorts från skannade dior i formaten 6x6 och 6x7 cm, fotograferade med kameror av märkena Hasselblad, Rolleiflex 6008 och Mamiya 7.

Samtliga förstoringar har framställts och monterats av bildföretaget Kringla P AB i Stockholm.

För utställningens design svarar Naturhistoriska Riksmuséet.

Vi tackar Äventyrsresor AB för ekonomiskt bidrag.

© Claes Grundsten www.fotograf-grundsten.se
Naturhistoriska Riksmuséet www.nrm.se

Ett urval böcker av Claes Grundsten:

- *Sveriges Nationalparker – 1983*
- *Vandra Kungsleden – 1988*
- *Bilder av fjällen – 1991*
- *Sarek och Kebnekaise där ljuset skiftar – 2000*
- *Världsarv naturens mästerverk – 2000*
- *Tyresta nationalparken nära Stockholm – 2001*
- *Äventyrets stigar världens bästa trekking – 2005*
- *Terra firma – 2006*
- *Dag Hammarskjölds fjällvärld – 2007*

Omslag: *Paine / Chile 2002*

Baksida: *Knivkammen / Kebnekaise fjällen 1997*

